

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

กระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทย ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัวและสังคมโดยรวม ทำให้การดำเนินชีวิตของคนยุคปัจจุบันขาดการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ เกิดค่านิยมใหม่ไม่ยึดมั่นระเบียบประเพณีดั้งเดิม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, หน้า,47) ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จึงได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาที่คนโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกด้าน และเน้นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม โดยการปลูกฝังจิตใจที่มีคุณธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553, หน้า 54-55) แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาคน ทั้งนี้เพราะการศึกษามีหน้าที่สร้างคนหรือพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณภาพ ผู้ที่ทำหน้าที่สำคัญส่วนหนึ่งในการจัดการศึกษาคือครู ซึ่งเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

สังคมไทยในอดีต ครู คือ บุคคลผู้ที่มีความสามารถหรือรอบรู้ในวิชาชีพหรือวิทยาการนั้นๆ มีความเก่งกล้า สามารถยกระดับขึ้นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในวิทยาการให้แก่บุตรหลานหรือสานุศิษย์ครูจึงได้รับการยกย่องและนับถือจากสังคม (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2542, หน้า23) นอกจากนี้ ครูยังเป็นผู้แนะทางที่ถูกต้อง มีความคิด ความเห็นที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การคิด พุด และทำในสิ่งที่ถูกต้อง หรือจะกล่าวให้สูงกว่านี้ครูมีหน้าที่พัฒนามนุษย์และเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญานหรือความรู้ให้แก่ศิษย์ (พุทธทาสภิกขุ, 2547, หน้า 92) จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ที่เป็นครูต้องมีศาสตร์ คือศึกษาจนเชี่ยวชาญด้านหลักการทฤษฎี มีวิธีการและแนวปฏิบัติ สามารถวิจัยและพัฒนาความรู้ใหม่ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด สามารถพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพและมีคุณธรรม และครูต้องเป็นผู้มีศิลป์ คือ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้หรือการสอน การสร้างความสัมพันธ์ การกลม่อมเกลารสใจ ความประพฤติ ความรับผิดชอบ

คุณลักษณะ บุคลิกภาพ ค่านิยม จรรยาบรรณ และคุณธรรมที่เป็นแบบอย่าง เป็นต้น (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2543, หน้า 15 -17)

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่คณะครู อาวุธโสที่เข้าเฝ้าฯรับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2516 ความว่า “ในทุกวันนี้การปฏิบัติของครูบางหมู่ทำให้รู้สึกกันทั่วไปว่าครูไม่ค่อยห่วงประโยชน์ที่ควรจะมี หันไปห่วงยศ ห่วงตำแหน่ง ห่วงสิทธิและค่อนข้างจะร้ายอยู่คือ ห่วงรายได้ ความหวังสิ่งเหล่านี้ถ้าปล่อยไว้จะค่อยๆ เข้ามาทำลายความเป็นครูที่ละเอียดที่ละน้อย” (โชคชัย ชยธวัช, 2547, หน้า 141) แสดงให้เห็นว่า ถ้าครูมุ่งแสวงหาประโยชน์ในเรื่องเงิน หรือตำแหน่งหน้าที่แล้วจะทำลายความเป็นครูที่ควรแก่การเคารพนับถือ ทศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครูมีความสำคัญน้อยลงและถูกดูแลจากคนในสังคม ซึ่งส่งผลต่อการทำหน้าที่ครูอย่างมาก เช่น ความทุ่มเทในการอบรมสั่งสอน ความผูกพันระหว่างครูกับนักเรียน หน้าที่อันตรงเกียรติของครูซึ่งเปรียบเสมือนเรือจ้างที่คอยหนุนส่งศิษย์ให้ถึงฝั่งแห่งความสำเร็จของชีวิตนั้นได้ลดบทบาทลงเมื่อครูต้องเผชิญกับสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ความอึดอัดในการดำรงชีวิตของครู ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่และบทบาทของความเป็นครูที่ผ่านมาได้ปรากฏข่าวตามสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องซึ่งให้เห็นถึงความตกต่ำของวิชาชีพครู อาทิ ครูพัวพันกับสิ่งผิดกฎหมาย ครูมีปัญหาด้านคุณภาพการสอน ปัญหาหนี้สิน ครูบางคนไร้ศีลธรรม จริยธรรม เล่นการพนัน ค้ายาเสพติด และประพฤติตนไม่เหมาะสม ภาพลักษณ์ของความเป็นครูได้เปลี่ยนแปลงไป ความเลื่อมใสศรัทธาของสังคมที่มีต่ออาชีพครูได้เลื่อมถอยลง ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับตัวครูที่มีผลต่อการศึกษาของเด็กอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2555, หน้า 23)

สังคมไทยเคยยกย่องครูดี แต่ปัจจุบันครูที่หวงแหนศักดิ์ศรี ครูที่รักและศรัทธาในวิชาชีพมีน้อยลง เพราะวัตถุนิยมมีผลทำให้ครูไม่มีเวลาที่จะสอน ขาดความรักและเอาใจใส่ลูกศิษย์ ครูไม่ใส่ใจพัฒนาตนเอง พัฒนาการเรียนการสอนน้อยลง มีเวลาให้นักเรียนไม่เต็มที่ จากการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่อง กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษา ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) พบว่า ประเด็นการผลิตและพัฒนาครู ด้านหลักสูตรการผลิตไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริงขาดการประสานระหว่างหน่วยผลิตและหน่วยใช้ครู คุณภาพบัณฑิตยังไม่เป็นที่พึงพอใจ ความศรัทธาต่อวิชาชีพครูมีน้อยทำให้คนดี คนเก่งไม่ต้องการเป็นครู ทำให้ขาดครูที่มีคุณภาพ ดังนั้นจะต้องพัฒนาและฟื้นฟูให้สถาบันผลิตครูมีประสิทธิภาพ ครูทุกคนมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีความตระหนักในวิชาชีพ

มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถและทักษะตามมาตรฐานวิชาชีพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, หน้า 51) แม้จะมีนักการศึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญการศึกษาในระดับชาติได้พยายามคิด ระดมสมอง วางกรอบและทิศทางการศึกษาไทยตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติแล้ว แต่ยังมีข้อจำกัดด้วยกรอบแนวความคิดเดิม ประสบการณ์เดิมและการดำเนินงานตามแนวคิดตะวันตกไม่มีการฝึกอบรมการศึกษาทางจิตวิญญาณ (Spiritual Education) เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเจริญงอกงามทางศีลธรรมและความสุขทางกาย ตลอดจนสุขภาพทางจิตที่สมบูรณ์ในตัวของศิษย์คงเป็นไปได้ยาก (พระศรีปริยัติโมลี, 2543, หน้า 47) ปัจจุบันวิชาชีพครูไม่ได้รับการยกย่องยอมรับเท่าที่ควร สถานภาพและภาพลักษณ์ของครูตกต่ำในสายตาของสังคม ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายพัฒนาวิชาชีพครู ต้องมีความชัดเจนและเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ทั้งในด้านการผลิตครูที่สอดคล้องกับความต้องการใช้ครู รวมทั้งการพัฒนาครูให้มีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่กับการพัฒนาวิชาการ และมาตรฐานแห่งจรรยาบรรณวิชาชีพครู ควรส่งเสริมการยอมรับอย่างสม่ำเสมออย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการที่หลากหลาย และส่งเสริมให้มีการยกย่องเชิดชูครู เพื่อให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง เป็นไปและสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2555, หน้า 21 และ 47)

ครูเป็นบุคลากรในการพัฒนาการศึกษา ต้องรับผิดชอบต่องานด้านการสอนซึ่งเป็นหน้าที่หลักจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ในการขับเคลื่อนหลักสูตรสู่ผู้เรียน โดยการปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้านการจัดการเรียนรู้ให้เต็มตามกำลังความสามารถ พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถและเพียบพร้อมทางด้านคุณธรรมความประพฤติ ระลึกถึงความเป็นครูของตน มีจิตสำนึกในความเป็นครูซึ่งจะทำให้เป็นผู้ที่ตระหนักถึงภาระหน้าที่ ภารกิจที่ต้องปฏิบัติอย่างเต็มกำลังความสามารถและทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2544, หน้า 13 – 14) ดังนั้น ครูจึงต้องตระหนักในภารกิจที่สำคัญต่อการพัฒนาศิษย์ ครูต้องทุ่มเท เสียสละ อุทิศตนในการจัดการศึกษาแก่ศิษย์ ด้วยความรัก ความเมตตา และความปรารถนาดีต่อศิษย์ทุกคนเพื่อให้ศิษย์มีความเพียบพร้อมด้านวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม สามารถดำรงตนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในยุคโลกาภิวัตน์และในอนาคตได้ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีสื่อและแหล่งเรียนรู้มากมายที่เด็กและเยาวชนสามารถค้นคว้าได้ด้วยตนเอง แต่ครูยังคงมีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการอบรมสั่งสอน อีกทั้งยังเป็นผู้ชี้แนะให้เกิดกระบวนการคิดและมีวิจารณญาณที่สามารถเลือกรับข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ พร้อมกับการดำรงตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู ที่ครูจะต้อง

ยึดถือปฏิบัติเพื่อเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพครู เพื่อสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555, บทนำ)

วิชาชีพครูจะได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง ครูต้องเป็นครูอาชีพไม่ใช่อาชีพครู กล่าวคือ ครูต้องเป็นครูด้วยใจรักและเป็นครูด้วยจิตวิญญาณ มีความเป็นครูทุกลมหายใจ ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นครูที่รักและห่วงหาเหวี่ยงใยอาทรต่อศิษย์ และทำทุกวิถีทางที่จะให้ศิษย์เป็นคนดี และไม่ละทิ้งศิษย์ (สมศรี แก้วกิตติ, ม.ป.ป., หน้า 15) ซึ่งโดยหน้าที่ของครู คือ ผู้นำทางวิญญาณ (จิต) หรือเป็นที่ปรึกษาด้านจิตวิญญาณ ไม่ว่าครูจะสอนอะไร ขอให้จบลงด้วยการแนะนำในทางวิญญาณด้วยเสมอ เพื่อรักษาอุดมคติ อันสูงสุด ครูไม่เพียงแต่สอนวิชาการ ซึ่งบรรจุไว้ในหลักสูตรของการศึกษาต่างๆ ไปเท่านั้น การศึกษาในยุคปัจจุบันแม้จะสูงแต่ก็ไม่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณ เพราะการเรียนหนังสือกับวิชาชีพ ไม่สามารถลดกิเลสให้น้อยลงได้ เป็นไปในทางวัตถุเสียส่วนใหญ่มิใช่ฝ่ายจิตวิญญาณ จึงกลายเป็นทางแห่งความเห็นแก่ตัว ยิ่งเรียนยิ่งฉลาด และยิ่งฉลาดยิ่งเห็นแก่ตัว รุกล้ำสิทธิและประโยชน์ของผู้อื่น เป็นการเบียดเบียนกัน หากครูเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณก็สามารถควบคุมด้านจิตวิญญาณได้ ต้องสอนผู้เรียนให้เข้าใจชีวิตให้ถูกต้อง อย่าหลงใหลในวัตถุโดยการสร้างสัมมาทิฐิขึ้นมา สามารถมองเห็นโทษ และออกมาจากความเป็นเหยื่อของวัตถุนิยม ปัญหาจะไม่เกิดขึ้น เพราะคนเราเลิกละความเห็นแก่ตัวได้ ดังนั้น การศึกษาจึงไม่ใช่การสอนล้วนๆ แต่จะต้องประพฤติและกระทำจนกว่าจะเห็นผล การสอนเป็นการทำให้รู้ทางที่จะเดิน การอบรมคือการเดิน ครูที่ทำได้ดีทั้งการสอนและการอบรม จะมีลักษณะแห่งความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ (ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2555, หน้า 84-93)

จิตวิญญาณความเป็นครู จึงเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้ประกอบวิชาชีพครูซึ่งเป็นที่ต้องการและยอมรับของสังคม โดยมีความรู้ ความคิดเจตคติและพฤติกรรมที่แสดงออกที่ดีเป็นประโยชน์ตามกรอบของจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรมและความคาดหวังของสังคมอันเป็นองค์รวมธาตุแท้ของบุคคลผู้รู้ค้นหา สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลูกฝังและเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีนักวิชาการได้กล่าวถึง จิตวิญญาณความเป็นครูแต่ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครูที่ชัดเจน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้เพื่อนำผลจากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีคุณธรรมจริยธรรม ความศรัทธาในวิชาชีพครูและพัฒนาความเป็นครู เพื่อให้สังคมได้ครูที่มีความเป็นครูอย่างแท้จริง ต่อไป

คำถามของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามของการวิจัย ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยอะไร
2. ตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ของตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัย ดังนี้ โมเดลตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีความสำคัญ ดังนี้

1. ด้านวิชาการ
 - 1.1 ตัวบ่งชี้ที่ได้ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความเหมาะสม

1.2 สามารถนำตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้สร้างแบบวัดระดับการประพฤติ ปฏิบัติตนของครู เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาบุคลากรวิชาชีพครู

2. ด้านการนำไปประยุกต์ใช้

2.1 สถาบันการผลิตครูและหน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาศักยภาพครู สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนการสอนหรือการพัฒนาบุคลากรในสาขาวิชาชีพครู

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนดมาตรฐานคุณลักษณะของครู

2.3 ครูสามารถนำตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการพัฒนาตนเอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงาน และวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้องค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1.1 ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์
- 1.2 ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ
- 1.3 การมีจิตวิทยาในการสอน
- 1.4 การเป็นแบบอย่างที่ดี
- 1.5 การมีคุณธรรม และจริยธรรม
- 1.6 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่
- 1.7 การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกัลยาณมิตร

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างตามระยะในการวิจัย ดังนี้

2.1 การวิจัยระยะที่ 1

2.1.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ดังนี้

2.1.1.1 นักวิชาการในมหาวิทยาลัย เป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาในสาขาการศึกษา ครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ในฐานะกลุ่มผู้ผลิตครู ที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 3 คน

2.1.1.2 นักวิชาการในกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในด้านการกำหนดนโยบายการผลิตครู จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพครู จำนวน 3 คน

2.1.1.3 ครูสายงานการสอนที่ได้รับการคัดเลือกครูดีในดวงใจ และโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ประจำปี 2555 – 2557 จำนวน 3 คน

2.2 การวิจัยระยะที่ 2

2.2.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้ในการพัฒนาตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครูของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง จำนวน 17 คน ได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ดังนี้

2.2.1.1 นักวิชาการในมหาวิทยาลัย เป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาในสาขาการศึกษา ครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ในฐานะตัวแทนกลุ่มผู้ผลิตครู มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 7 คน

2.2.1.2 นักวิชาการในกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในด้านการกำหนดนโยบายการผลิตครู จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพครู จำนวน 3 คน

2.2.1.3 ครูสายงานการสอนที่ได้รับการคัดเลือกครูดีในดวงใจและโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครูประจำปี 2555–2557 จำนวน 7 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

2.3 การวิจัยระยะที่ 3

2.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

2.3.1.1 ประชากร ได้แก่ ครูที่ได้รับการคัดเลือกครูดีในดวงใจและโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ประจำปี 2555 – 2557 จำนวน 665 คน

2.3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ได้รับการคัดเลือกครูดีในดวงใจของครูสภาและโครงการยอดครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ประจำปี 2555 – 2557 จำนวน 535 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

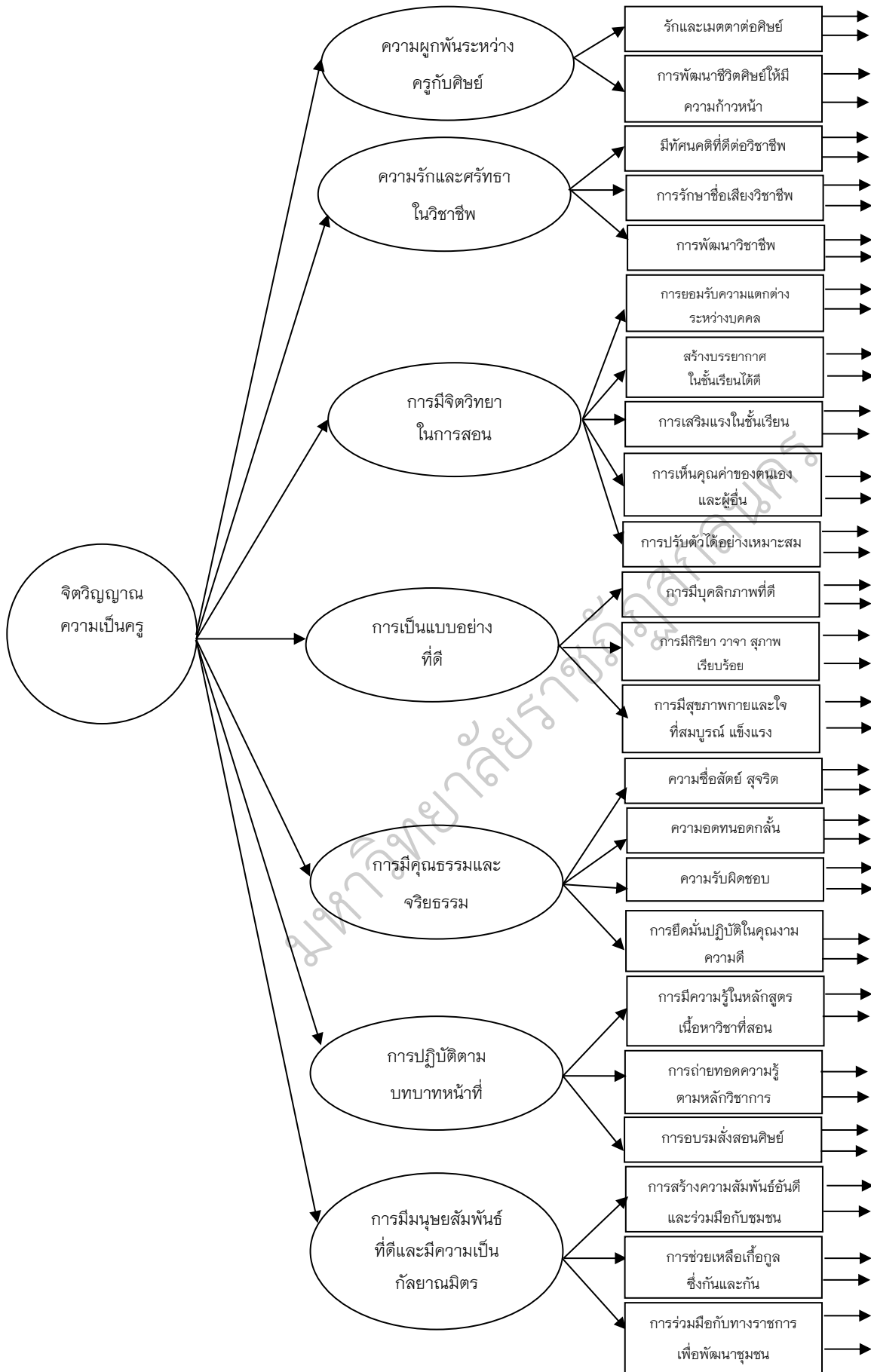
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การพัฒนาตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครูโดยการสังเคราะห์คุณลักษณะจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยจากบุคคลต่างๆ ดังต่อไปนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2523), พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) (2527), ทองคุณ หงส์พันธ์ (2531), คณะอนุกรรมการส่งเสริมวิชาชีพครูของคุรุสภา (2534), วิไลวรรณ ชินพงษ์ (2539), พีรเทพ รุ่งคุณากร (2540), เพ็ญพันธ์ หีบเพชร (2543), วิจินดา สุทธิสมบุญ (2541), ประไพ ลิทธิเลิศ (2542), อำไพ สุจริตกุล (2542), ชีรศักดิ์ อัครบวร (2542), วิโรจน์ สารรัตน์ (2542), จริญญา ขาวสีจาม (2542), สาโรช บัวศรี (2543), ชนาธิป พรกุล (2543), ภณิดา มาประเสริฐ (2545), พรรณอร อุชุกภาพ (2547), ประภาพรรณ เขี่ยมภษิต (2548), สุรีย์ สุเมธีนฤมิตร (2549), ภาวิไล นาควงษ์ (2550), สุปรานี จิราณรงค์ (2551), จริยาวัตร คมพยัคฆ์ (2552), นวลใย วัฒนากุล (2552), ระพี สาคริก (2552), ทวีป อภิลิทธิ (2553), พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (2553), ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553), นราเทพ ชัยนันท (2553), ธงชัย คำปวง (2553), กาญจนา ทองเดิม (2553), ยนต์ ชุ่มจิต (2553), ทวีป อภิลิทธิ (2553), พิมพะระวี โรจน์รุ่งสัจย์ (2554), วิไล ตั้งจิตสมคิด (2554), กิตินันท์ โนสุ (2557), อร่าม หิรัญวรรณ (ม.ป.ป.), สงวน สุทธิเลิศอรุณ (ม.ป.ป.), Goens & Clover (1991), Clark (1995), Hessong & Weeks (1997)

ได้องค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์
2) ด้านความรักและศรัทธาในวิชาชีพ 3) ด้านการมีจิตวิทยาในการสอน 4) ด้านการเป็น
แบบอย่างที่ดี 5) ด้านการมีคุณธรรม และจริยธรรม 6) ด้านการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่
และ 7) ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกัลยาณมิตร ผู้วิจัยได้เสนอเป็นกรอบ
แนวคิดการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยของค้ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของการปฏิบัติหน้าที่ครูทำให้เป็นผู้ทุ่มเท เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนาตนเองในด้านความรู้ การสอน การเป็นแบบอย่างที่ดี และการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของศิษย์ เพื่อนครู และสังคม ประกอบด้วย

1.1 ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพครูมีความมุ่งมั่นทำงานอย่างทุ่มเทเสียสละเพื่อช่วยเหลือดูแลศิษย์อย่างต่อเนื่อง ทำงานด้วยความต้องการจากภายในจิตใจ ตระหนักในหน้าที่ มีพลังในการทำงาน เชื่อในความสามารถของศิษย์ และเปิดโอกาสให้ศิษย์ได้พัฒนา มีความหวังดีให้ศิษย์ และให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกที่ดีของศิษย์ ประกอบด้วย

1.1.1 รักและเมตตาต่อศิษย์ หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงความเอาใจใส่ เข้าใจและช่วยเหลือตลอดจนให้กำลังใจศิษย์ มีจิตใจที่ดีงามและภาคภูมิใจในตนเอง

1.1.2 การพัฒนาชีวิตศิษย์ให้มีความก้าวหน้า หมายถึง การที่ครูทุ่มเทความรู้ กำลังกายและกำลังใจเพื่อทำให้ศิษย์มีความรู้ คุณธรรม นิสัย ทักษะ และพฤติกรรมที่นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต

1.2 ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพครูแสดงออกซึ่งความชื่นชมและความเชื่อมั่นในอาชีพว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีความสำคัญและจำเป็นต่อสังคม ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและภูมิใจ รวมทั้งปกป้องเกียรติภูมิของวิชาชีพครูเข้าร่วมกิจกรรมและสนับสนุนองค์การวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

1.2.1 การมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ หมายถึง ครูมีความรู้สึกดีต่อวิชาชีพ ประกอบด้วย มีความเลื่อมใส ภาคภูมิใจ เข้าร่วมกิจกรรมของสมาคมวิชาชีพ และปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด และเป็นประจำจนกลายเป็นความศรัทธาและความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู

1.2.2 การรักษาชื่อเสียงวิชาชีพ หมายถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงออกถึงการยกย่องเชิดชูเกียรติแห่งวิชาชีพครู และไม่ทำให้วิชาชีพครูเสื่อมเสีย

1.2.3 การพัฒนานิวิชาชีพ หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงออกถึง การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง และเพิ่มพูนความรู้ให้แก่วิชาชีพครูอยู่เสมอ มีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งการนำวิธีการหรือแนวคิดใหม่ๆ มาใช้ในการประกอบวิชาชีพครู

1.3 การมีจิตวิทยาในการสอน หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพครูนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการ การเรียนการสอน มีความเข้าใจศิษย์ สามารถจัดการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการความ สนใจความถนัดและเชาวน์ปัญญาของศิษย์ ช่วยให้ศิษย์เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น ปรับปรุง พฤติกรรมตนเอง ปกครองอบรมแนะนำ ควบคุมดูแลให้ศิษย์อยู่ในระเบียบ เสริมสร้าง บุคลิกภาพ และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

1.3.1 การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล หมายถึง พฤติกรรมของครูที่ แสดงถึงการยอมรับในความแตกต่างของศิษย์แต่ละคนในด้านความสามารถทางสติปัญญา ความถนัด ประสิทธิภาพ ความสนใจ ร่างกาย และสิ่งแวดล้อมของศิษย์

1.3.2 การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนได้ดี หมายถึง พฤติกรรมของครูที่ แสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและการปกครองชั้นเรียนอย่างเหมาะสมที่เอื้ออำนวยต่อการ เรียนรู้ของศิษย์ ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.3 การเสริมแรงในชั้นเรียน หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงให้ศิษย์รู้ตัว เมื่อประพฤติดีในทางที่ดีหรือเมื่อประพฤติที่ไม่เหมาะสมด้วยการเสริมแรงทาง บวกและ การเสริมแรงทางลบ

1.3.4 การเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดง ถึงความสามารถในการปฏิบัติงานจนสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ การได้รับการยอมรับนับถือ จากผู้อื่น รวมถึงการมองตนเองและผู้อื่นในด้านดี

1.3.5 การปรับตัวได้อย่างเหมาะสม หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึง การมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชน หรือสังคมได้อย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

1.4 การเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพครูมีการกระทำในแนวทางที่ดีที่ ครูควรปฏิบัติเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ ได้แก่ การวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีการรักษา สุขภาพกายและใจให้สมบูรณ์แข็งแรง และการพัฒนาตนเองในการประพฤติปฏิบัติตนทั้งความ อดทน ความขยันหมั่นเพียร การแต่งกาย และการเฝ้าหาความรู้ประกอบด้วย

1.4.1 การมีบุคลิกภาพที่ดี หมายถึง ลักษณะทางร่างกายและลักษณะทางจิต ของครูที่สามารถสร้างความประทับใจ และความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้พบเห็น

1.4.2 การมีกิริยา วาจา สุภาพเรียบร้อย หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดง ถึงการมีมารยาทที่ดีงาม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน พุดจาสุภาพอ่อนโยน

1.4.3 การมีสุขภาพกายและใจที่สมบูรณ์ แข็งแรง หมายถึง พฤติกรรมของครูในการดูแลรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งการมีสุขภาพจิตที่ดี

1.5 การมีคุณธรรม และจริยธรรม หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพครูมีการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ตรงตามหลักธรรมของศาสนาและค่านิยมที่ดีของสังคม การรักษาชื่อเสียงและส่งเสริมเกียรติคุณของวิชาชีพครู ประกอบด้วย

1.5.1 ความซื่อสัตย์ สุจริต หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการไม่คดโกงหรือลำเอียงทั้งต่อตนเองและผู้อื่นยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรม

1.5.2 ความอดทนอดกลั้น หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงความอดทนทางร่างกายและจิตใจไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค พร้อมทั้งจะเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ มุ่งมั่นทำงานให้ประสบความสำเร็จ

1.5.3 ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการรู้จักหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ด้วยความพากเพียรอุตสาหะ อุทิศกำลังกายและใจอย่างเต็มความสามารถ ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ส่งผลดีต่อตนเองและหน้าที่การงาน

1.5.4 การยึดมั่นปฏิบัติในคุณงามความดี หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการไม่ประพฤติตนไปในทางเสื่อม การละเว้นจากอบายมุขทั้งปวง และการปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถืออย่างเคร่งครัด

1.6 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามภาระหน้าที่รับผิดชอบของครูในด้านการอบรมสั่งสอนในเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรและตักเตือนไม่ให้ศิษย์กระทำความชั่วตั้งอยู่ในคุณธรรมความดี ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศิษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ประกอบด้วย

1.6.1 การมีความรู้ในหลักสูตรเนื้อหาวิชาที่สอน หมายถึง ครูมีความรู้ในหลักสูตรและเนื้อหาที่สอนอย่างแม่นยำ สามารถจัดทำแผนการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินผลศิษย์ได้อย่างถูกต้อง

1.6.2 การถ่ายทอดความรู้ตามหลักวิชาการ หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการอธิบายเนื้อหาวิชาโดยใช้ภาษา และการสื่อสารที่เหมาะสมชัดเจนเข้าใจง่ายไม่ปิดบังศิษย์และสามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติได้โดยใช้วิธีสอนที่หลากหลาย

1.6.3 การอบรมสั่งสอนศิษย์ หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการปลูกฝังให้ศิษย์เป็นผู้ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองตาม

ความสนใจ และความถนัดเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.7 การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง การสร้างหรือรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน คิษย์ ผู้ปกครองและชุมชน ภายใต้กรอบคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพประกอบด้วย

1.7.1 การสร้างความสัมพันธ์อันดีและร่วมมือกับชุมชน หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่นเพื่อประโยชน์ของคิษย์และประชาชน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันทำให้การดำเนินงานสำเร็จ

1.7.2 การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ทั้งในเรื่องส่วนตัวและ การงานตามโอกาสอันเหมาะสมต่อนักเรียนและเพื่อนครู

1.7.3 การร่วมมือกับทางราชการเพื่อพัฒนาชุมชน หมายถึง พฤติกรรมของครูที่แสดงถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียน หน่วยงานราชการและชุมชนให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และสร้างความร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน

2. ตัวบ่งชี้ หมายถึง สิ่งที่น่ามาวัดหรือชี้ให้เห็นสภาพการณ์ของสิ่งที่กำลังศึกษาในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เป็นค่าที่สังเกตได้ทั้งเชิงปริมาณหรือคุณภาพที่บอกความหมายหรือสภาพที่ต้องการศึกษาเป็นองค์รวมอย่างกว้างๆ โดยอาจมีเงื่อนไขของเวลาหรือสถานที่กำกับ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย การวางแผนการบริหารงาน การติดตามผลการดำเนินงานและจัดลำดับการพัฒนา

3. เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง หมายถึง วิธีการรวบรวมคำตอบหรือความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องจิตวิญญาณความเป็นครูที่ต้องคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายกับวัตถุประสงค์ โดยใช้การตอบแบบสอบถามความคิดเห็นปลายเปิดในรอบแรก จากนั้นดำเนินการรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 2 และ 3 ที่ได้รับการเสนอแนะเพิ่มเติมในรอบแรกจนได้มาซึ่งฉันทามติ

4. โมเดลลิสเรล หมายถึง โมเดลแสดงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรทั้งหมด เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน หมายถึง การตรวจสอบแนวคิด หรือข้อค้นพบเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูตามข้อสมมติฐาน โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัว

แปรที่ศึกษาและองค์ประกอบอื่น โดยพิจารณาองค์ประกอบหรือตัวบ่งชี้จากค่าน้ำหนัก
องค์ประกอบ (Factor Loading)

6. ความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หมายถึง การกำหนดองค์ประกอบย่อย
แต่ละตัวของตัวบ่งชี้ โดยใช้ทฤษฎีและเอกสารทางวิชาการหรืองานวิจัยเป็นพื้นฐานนำข้อมูล
ที่ได้รับมาวิเคราะห์แล้วจัดกลุ่มความสัมพันธ์ของตัวแปรและกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัว
แปร โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบค่า ไค-สแควร์ (Chi
Square) มีค่าต่ำหรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีความน่าจะเป็น (P-Value) เข้าใกล้ 0 ค่าดัชนี
ความกลมกลืน (Goodness of Fit Index = GFI) และค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้
แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index = AGFI) เท่ากับหรือเข้าใกล้ 1

7. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาทั่วประเทศ
สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ